

BIBLIOTEKA »SVJETSKI MITOVI I LEGENDE«, izd. Otokar Keršovani Opatija, Ljubljana 1985—1987.

U nas su dosada izašla tri kola ove biblioteke, s po tri sveska:

1985. *Grčka mitologija*, J. PINSENT, prev. B. Pečnik-Kroflin
Indijska mitologija, V. IONS, prev. O. Lakomica
Egipatska mitologija, V. IONS, prev. Z. Sušić
1986. *Rimska mitologija*, J. PERROWNE, prev. Z. Sušić
Južnoamerička mitologija, H. OSBORNE, prev. T. Kupris
Meksička i srednjoamerička mitologija, I. NICHOLSON, prev. O. Vučetić
1987. *Mitologija Bliskog istoka*, J. GRAY, prev. M. Jeličić
Kineska mitologija, A. CHRISTIE, prev. B. Merlin
Afrička mitologija, G. PARRINDER, prev. S. Sarnavka.

Izvorni se engleski prvotisak pojavio koncem šezdesetih godina te su tekstovi zasnovani na dosta staroj literaturi. Pri ponovljenom izdanju početkom osamdesetih godina autori su većinom ažurirali priložene popise literature djelima iz kasnih šezdesetih i ranih sedamdesetih godina. Ne bi se stoga moglo reći da ovom bibliotekom na naše tržište dolazi posljednja riječ mitoloških izučavanja (četvrto se kolo tek očekuje).

Čitava je biblioteka popularne namjene, što se vidi i po standardiziranom opsegu svih svezaka (sto i četrdesetak strana), bez obzira na opširnost gradiva. Zasnovana je međutim dovoljno profesionalno i opremljena po visokom standardu te se nipošto ne bi moralo raditi o popularnosti u lošem smislu. Većina svezaka donosi povijesnu kartu područja na koja se odnose. Svi obuhvaćaju uvodne tekstove gdje su s različitom opširnošću, već prema potrebama i mogućnostima, dani osnovni podaci o povijesti, zemljopisu i izvorima. Svi svesci prezentiraju popis literature i opskrbljeni su kazalima. Raskošna ilustrativna oprema u pravilu je u funkciji teksta. Ilustracije su usto popraćene opsežnim i vrlo instruktivnim legendama koje često proširuju kazivanje u tekstu. Materijal za ilustracije prbran je i prikupljen sa svih strana svijeta, ne samo s tla na kojem su spomenici nastali već i iz najrazličitijih muzejskih ustanova u koje su s vremenom dospjeli na čuvanje. Provenijencija je ilustrativnog materijala u svakom svesku precizno iskazana popisom fotografija. U tom bi pogledu biblioteka mogla dostojno ispunjavati prosvjeđivački zadatak, prikazujući popularno posebnu vrst stručnog znanja i namećući se atraktivnošću.

Međutim, našavši se pred zadatkom da pronađu srednji put između nizanjanja podataka — koje bi bilo suhoparno — i izbora ključnih sadržaja — koji bez konteksta ne bi bili ni dostatni ni razumljivi — autori pojedinih svezaka snalazili su se različito, u skladu sa specifičnostima pojedinih mitologija i s vlastitim sposobnostima.

Ovdje se nećemo detaljno baviti svescima koji se odnose na američki kontinent, Daleki istok i crnu Afriku. Oni informiraju o mitologijama koje su u nas slabije poznate te se kao takvi mogu preporučiti bez većih zamjerki. Tko se amaterski zanima za kulture i područja na koja se ti svesci odnose, a nije à jour sa stranom literaturom i ima materijalnih mogućnosti da ih pribavi — neće pogriješiti. Upo-

zorili bismo ipak da je prikaz *Afričke mitologije* G. PARRINDERA uzor razumne sistematizacije izuzetno raznorodne mitološke građe s golemog područja. Autor je posve jasno odredio sadržajne granice svog prikaza, a usto i valjano obavio zadatak. A. CHRISTIE prikazujući *Kinesku mitologiju* nije pronašao niti izdaleka tako sretan omjer između opisa mitologije i iznošenja njena sadržaja. Iz njegova se sveska više saznaje što kineska mitologija nije, negoli se može doživjeti njen duh i upoznati sadržaj. Autorica *Meksičke i srednjoameričke mitologije* I. NICHOLSON žrtvovala je dosta prostora racionaliziranju i filozofijskim tumačenjima mitova, suprotstavljajući se predrasudama izniklim još u doba otkrića Amerike — a takvo nastojanje danas više nije nužno ni za percepciju kojeg mitološkog kruga. U njenu se svesku najjače osjeća i da u prikaz nisu uključena novija znanstvena dostignuća, a dojam je potvrđen činjenicom da u tom svesku bibliografije nije ažurirana. Pero H. OSBORNEA koji je opisao *Južnoameričku mitologiju* mnogo je sigurnije: razjasnivši u uvodu osnovno o gradivu, pušta čitaoca da mirno uranja u mitološki svijet.

Grčka mitologija J. PINSENTA ne može se preporučiti ni u koju svrhu. Razlozi su ozbiljni i brojni. U uvodu je istaknuo težnju da izloži »čistu« mitologiju, slobodnu i od umjetničke literarne transformacije i od narodne vulgarizacije. O takvoj bi se koncepciji koješta moglo reći, no najbolje govori PINSENTOV rezultat, suhoparan prikaz koji je usto i transformiran i vulgariziran — psihologiziranjem i sociologiziranjem trojdevskih i grevsovskih korijenja. Autor sam toliko podliježe tom opterećenju da u grčkoj mitologiji najjasnije razabire s jedne strane »obrasce«, a s druge »osebujni karakter njena sadržaja. Sve se vrti oko ubojstava, prognanstava, svađa, zavođenja, nezakonite djece, i to uglavnom u krugu obitelji« (str. 6, usp. i str. 56). Pod ovakvim se pretpostavkama mitološka baština Grčke teško može dostojno prikazati, ponajmanje onima koji nemaju prethodnog vlastitog iskustva s njome. Dosljedan svome viđenju, J. PINSENT sustavno kao najindikativnije ističe sve moguće mračne ekscesne momente, sa u znanosti nedopustivom malograđanskom sablažnjivošću, a potpuno nauštrb svih vedrih, nježnih i veselih tonova kojima obiluje grčka mitološka baština. Od punine koju ona izražava obuhvaćajući bez zavora i mračne i svijetle strane ljudskosti, J. PINSENT autentičnim drži samo prvc. Otisci Gravesova rada čute se ponajprije u PINSENTOVU prepoznavanju »obrazaca« koji po Gravesovu mišljenju pretežno potječu od smjene materijalnog sustava patrijarhalnim u drevnoj Grčkoj. PINSENT se neprekidno vraća na takve interpretacije. Poput Gravesa rado (i često proizvoljno!) etimologizira oko božjih imena i pridjevaka, kao i Graves navodi golem broj manje poznatih inačica mitova, kao i on u stanju je proglasiti čitavu pojedinu priču potpuno simboličnom, a onda ipak raspredati o postupcima njenih junaka kao o postupcima stvarnih osoba. Tu su napokon i tipična grevsovska »možda« u gustim nizovima poput »Parenje svetog bika sa svetom kravom možda se temelji na mitu i možda mu je prethodilo klanje prethodnika novog bika...« (45; u prikazu mita o Iji usp. i 46, u priči o Danaidama i dr.). Takve formulacije ni kod samog Gravesa ne prolaze kritikom iz aspekta pravila znanstvenog diskursa. On je doista pionir interpretacije koja je pridonijela znanstvenoj obradi mitologije, te mu se u ime prvenstva može tolerirati i pretjeranost. Ne treba ga, međutim, u njoj slijediti — osobito ne, naglašavamo to — u publikaciji popularne namjene. Uostalom, Graves je na našem tržištu izravno prisutan (npr. R. GREVS, *Grčki mitovi*, prev. Gordana Mitrićević, Beograd 1969, Nolit).

Podjednako je neumjesno tekst popularne publikacije napučiti psihoanalitičkim domišljanjima o »pravom« smislu mitova. Ekstreman je primjer takva postupka što je poantom pregleda pripovijesti o općem potopu postala meditacija o strahu od mokenja u djeteta koje se privikava svjesno obavljati nuždu, pa strahuje da će piškeći potopiti svijet (41). Uza sve poštovanje onome što su Freud

i učenica pridonijeli poznavanju ljudske psihe, mnogošto što su oni formulirali odavna pripada »psihološkoj mitologiji« i napušteno je i u samoj psihologiji, pa doista nije potrebno da se pod svaku cijenu gura u mitologiju.

Ako je dopušteno pripomenuti u psihoanalitičkom duhu: pristupati antičkoj duhovnoj baštini na ovaj način u velikoj mjeri znači iracionalno se suprotstavljati milenijskom duhovnom autoritetu, više s težnjom da se svrgne negoli da se razumno revidira. To onda dovodi u pitanje i postignute valjane rezultate, a u publikaciji poput razmatrane jednostavno je štetno. Pri drugom izdanju autor je doduše dodao »Postskriptum« (139) te se na početku čini da će ublažiti izneseno, no onda postaje jasno ne samo da je ostao pri svom već i da je oduševljen novom širokom mogućnošću tumačenja grčkih mitova, a u vezi s tada recentnom studijom o — ljudožderstvu.

Valja dodati i to da ni legende uz slike nisu pošteđene autorovih domišljanja, a nisu uvijek ni činjenično ispravne. Prevoditeljica pak nije ponajbolje uskladila hrvatske oblike grčkih osobnih i mjesnih imena i izvedenica. Tako se u nje primjerice uz Okean i Skilu susreću Leucij, Cimon i Cilicija — dodajmo i Beociju. Neka su vlastite imenice pridržane u nominativnu obliku (Hermes, Keiks, Pelops, Idas, Akragas i dr.), većina je pohrvaćena kako i valja, prema osnovi. Italski i sicilski grčki gradovi u legendama uz slike zadržavaju strani prvopis (Siracusa, Locri i dr.). Eleuzina je u tekstu takva, uz slike ostaje Eleusis. U svim takvim slučajevima željeli bismo, dakako, vidjeti dosljednije primijenjen jedan princip. Prevoditeljica, nadalje, neka osobna imena ne poznaje u grčkom izvorniku, te ih krivo pohrvaćuje. Za Hrizotemidu primjerice nudi i oblik Hrizotema, stanovnici EGINE za nju su Eginčani, a Naksa Naksijci. Naposljetku, nije izbjegla činjeničnim greškama u prijevodu, očito ne poznavajući dovoljno materiju. Primjerice, kad J. PINSENT govori o italskom običaju *ver sacrum*, njen prijevod glasi »sveti izvor«, premda ju je navedeni latinski naziv morao upozoriti da englesko »spring« ovdje neće biti vrelo, već proljeće — ako već ne zna o kakvu se običaju radi (46 i 122). Podatak da su Tebanci pod opsadom žrtvovali »kraljevog sina Kreonta« kako bi obranili grad (82) iznijela je jer ne poznaje priču. Trebalo je stajati »sina kralja Kreonta, tj. Kreontova sina. Prevoditeljica nije ni samu sebe pažljivo pratila, jer je imala prilike na str. 45—46 prevesti čitavu pripovijest o Danaidama i njihovim zlosretnim supruzima, a na str. 137 ipak prevodi u jedini »Danaidini muževi«.

Držimo da sve navedeno opravdava naprijed iznesenu ocjenu ovog sveska.

Svak tko je iole upoznat s rimskom tradicijom mora se unaprijed upitati kako se može popuniti svczak ravnopravan, primjerice, grčkom, egipatskom ili indijskom nečime što bi se smjelo nazivati »rimskom mitologijom«. I doista, ni S. PEROWNE nije to mogao učiniti. Ono što izlaže nisu mitovi (jedini doista ispričani u cijelom svesku je — egipatski! 92), već vjerovanja i obredi. Sam to naglašava na nizu mjesta, ističući da je pred čitaocem knjiga koja se bavi rimskom vjeronom (6, 7, 72, 78, 85, 88, 100, 124) — točnije, prevodilac se drži tog izraza, o čemu bi se moglo raspravljati. No jasno je da se autor ograđuje od zadanog naslova (*Rimska mitologija*), pa se nije potrebno zadržavati na terminu. S. PEROWNE je želio valjano uputiti čitaoca o svome predmetu i znao je odabrati dobar sustav da to doista postigne. Tako je razlučio najstarije elemente vjerovanja i obreda koji se mogu smatrati izvornim za Lacij i Rim od clemenata koji su pristigli iz bliže i dalje sredozemne okolice, prihvaćeni su, prilagođeni rimskom mentalitetu i tako postali rimskim. Vrlo uredno opisuje etruščanski i grčki doprinos, utjecaj grčke filozofije, različite impulse koji su stizali s Istoka — nastojeći se držati i kronološkog reda. Tako svezak zaključuje kršćanstvom. Pregled je uistinu informativan, ali ne odgovara naslovu sveska. Usto, u želji da suvremenom čitaocu približi gradivo S. PEROWNE je često pribjegavao asocijacijama i usporedbama koje su

ili neprimjerene, anakronističke i vulgarizirajuće ili nespretno iskazane. Krajnji primjeri prvih svakako su usporedba perzijske lake i teške konjice s današnjim tenkovima i avionima (108), tvrdnja da je Ksenofontova *Kýru paideia* priručnik kako se postaje gentlemanom (103), objašnjavanje obreda lustracije engleskim narodnim običajima (24), rekonstruiranje »općeg dojma« Augustovih *ludi saeculares* za koje je Horacije spjevao *Carmen saeculare* situacijom »kad se u Albert Hallu mladež skuplja i pjeva 'Zemlja nade i slave'« (122), objašnjenje imagea boga Pana Mozartovim Papagenom iz »Čarobne frule« (10), a dužnosti vestalki Pepeljugom braće Grimm (30). U druge valja brojiti PEROWNEOVO pozivanje na rimske teme u književnosti kasnijih stoljeća, koje bi bilo umjesno da autor njime pokazuje prežetak antičkih rimskih uzora, ali dok Shakespearea ili A. Popea tretira kao izvore za rimsku tradiciju (27, 30, 74—76), a na temelju 30 opera u »The Oxford Concise Dictionary of Opera« i časnih imena Monteverdia, Glucka i Offenbacha tvrdi da je Orfejev kult preživio do naših dana, dotle to nije prihvatljivo.

U istom se duhu može prigovoriti i ilustracijama ovog sveska. Michelangelovo viđenje kumske sibile, Berninieva »Otmica Prozerpine«, »Herkuli« Giovannia Bologne i Baccia Bandinellia i »Konkordija« Ambrogia Lorenzeitia divna su svjedočanstva jednog razdoblja ljudske povijesti — ali ne rimskog razdoblja. Ideja da se pokaže kako su slikari i kipari novog vijeka, osobito talijanski renesansni majstori, predočavali rimska božanstva ne bi bila neumjesna, ali se njihova djela ne mogu upotrijebiti kao ilustrativni materijal u djelu ovakva sadržaja bez ikakva objašnjenja, niti se to smjelo učiniti nauštrb originalnog materijala iz rimskog vremena.

Nadalje, kako se često događa kod pojednostavljenih objašnjenja, S. PEROWNE mjestimično griješi i u činjenicama. Kako može kazati da se u Cicerona u »Scipionovu snu« riječ *imperium* upotrebljava »već rano«? (82). Imperij je ugrađen u život rimskoga državnog organizma stoljećima prije Cicerona, a korijeni su karakterističnog poimanja vlasti koja se tako naziva još etrušćanski. Nedopustivo je pojednostavljenje, praktički dezinformacija, utvrditi da je prvi Ptolemejević (Ptolemej II) izmislio boga Serapisa jer je »shvatio da će se Grcima mnogi tradicionalni egipatski bogovi u životinjskom liku... činiti smiješnim«, ili jer je shvatio da se psoglavu Anubis čini Grcima smiješnim i da izaziva u najmanju ruku dobrodušno podsmijevanje. Zbog toga bi se Ptolemej pobrinuo i oko helenizacije Izidina i Ozirisova kulta (90 i 92). Grci nisu čekali Ptolemejeviće da bi upoznali Egipat i njegova božanstva, a njihove su reakcije na egipatske bogove primjerice uključivale i strahopoštovanje, i izjednačavanje egipatskih s vlastitim božanstvima, pa i filozofska tumačenja — nikako samo podsmijeh, kako se ovdje čini. PEROWNEOVOM je formulacijom potpuno zanemaren dugotrajan povijesni proces uzajamnog utjecaja Grčke, Egipta i azijskog prostora koji je u helenističko vrijeme kulminirao i u kojem je Ptolemejev kulturni zahvat važna stepenica, ali nipošto početak. Vladar je pronašao sretan kulturni izraz za ono što je već postojalo u duhovima suvremenika. Da kratkoća nipošto ne znači uvijek i jasnoću, a pogotovo ne i točnost, pokazuje PEROWNEOVA formulacija da je August Cezar vladao od 44. g. pr. n. e. (116, uz sliku). Gaj Oktavije dotada je usvojenjem tek bio postao Gajem Julijem Cezarom Oktavijanom, o njegovoj se vladavini može s punim pravom govoriti istom nakon bitke kod Akcija 31. pr. n. e., a naslov će augusta ponijeti još kasnije.

Sve su ovo prigovori autoru, ali ne mijenjaju naprijed iznesenu ocjenu da je njegov pregled u cjelini instruktivan. Međutim, greške koje je na to nadogrudio prevodilac čine naše izdanje jednostavno opasnim upravo za onoga kome su potrebni napuci o klasičnoj starini, počevši od činjenica pa do jezika. Prevoditi nepoznatu stručnu materiju uvijek je opasno. Tako iz ovog teksta doznajemo da je u Rimu postojao »svećenik boga vrata, Portin« (17). Postojao je bog vratâ i lukâ *Portunus* ili *Portumnus* i imao zasebna svećenika, a formulacija je trebala glasiti

barem »svećenik Portina, boga vrata«. Rimsko zemljište nisu obredno očišćavala nikakva »braća Arval« (44), već arvalska braća, kolektiv dvanaestorice zadužene za kult poljske božice *Dea Dia*. Ne postoji Brauron koji je otkrio kipove posvećene Artemidi (60). Postoji arheološki lokalitet i drevno Artemidino svetište u Brauronu koje je valjda iznijelo na svjetlo dana (razotkrilo, pokazalo) to spomeničko blago. Tabui u Rimu nisu trajali sve do antonijevskih dana (str. 34), niti je ondje od 136. do 161. godine carevao Antonije Pio (33). U pitanju su dani dinastije Antonina i njen član Antonin Pio. Pesinunt nije grad u Galiciji (62), već u Galatiji. Otac Scipiona Mlađeg može se zvati samo Paulo, nikako Pavao (82), premda taj oblik potječe od imena što ga je on nosio. U nekropoli drevne Tarkvinije ne nalazi se »Leopardov grob« (82, uz sliku), već Grob leopardâ (Tombe dei leopardi).

Ne znamo valja li autoru ili prevodiocu pripisati formulacije da etruščanski »jezik... još nije dešifriran« (9, uz sliku) i da je Aleksandrija »najveće djelo« Aleksandra Velikog (89), ali one ulaze u krug činjeničnih neispravnosti. Ne dešifriraju se jezik, nego pismo — a etruščansko jest dešifrirano. Druga je stvar poznavanje etruščanskog jezika. Najveće djelo Aleksandra Velikog svakako je kulturna zajednica Istoka i Zapada, a egipatska Aleksandrija može biti samo najveći među gradovima što ih je osnovao.

Posve je prevodičev posao adaptirati vlastita klasična imena. No Pauzanija u njega postaje Pauzanije (9), Maneton ostaje Maneto (92). Neprekidno spominje Jupitera (15, 17, 48, 111 i dr.) umjesto Jupitra, a Kapitol (17, 48, 85) umjesto Kapitolijska. Tome valja dodati i moderni talijanski oblik Campidoglio (41, uz sliku) i vjerojatno tiskarsku grešku »Museo Capitalino« (141, uz sliku). Nije izbjegnuta ni klasična pogreška da se Augustov prijatelj i zaštitnik umjetnika nazove Mecenom (118) umjesto Mecenatom. Imena drevnih italjskih gradova pišu se slobodnim kombinacijama stranog i našeg pravopisa (npr. Tarquinia, iz Tarquinije — 9; iz Volterre — 9; iz Anzija — 71; Ostia — 74, sve uz slike). Kao da u nas nema nikakve tradicije u adaptaciji ovih imena! Bez ikakva razumnog razloga bilo u grčkom bilo u hrvatskom čuveni je atenski trijem (stoa) u ovog prevodioca postao »Stoja« (74).

Potpunu je bespomoćnost prevodilac pokazao pred izvornim latinskim izrazima koji su se lako uklapali u engleski tekst. On ne iziskuje sklonidbu poput naše, a u nas bi ih trebalo prevesti ili korektno pohrvatiti da bi se mogli kongruirati s kontekstom, ili ih ostaviti u nominativu. Prevodilac se oko toga nije potrudio, pa mu je tekst napučen nedopustivim jezičnim i pravopisnim mješancima među kojima prednjači Velika Grčka s genitivom »Graecije Magne« ili »Magne Graecije« (51, 56, 65, 70, 96), akuzativom »Magnu Graeciju« (80) i lokativom »Graeciji Magni« ili »Magni Graeciji« (8, 89). Imenica *numen* dobila je u množini nominativ »numini« i instrumental »numinima« (24, 48), pontifeksi (48) stoje umjesto pontifikâ, a uz njih još srećemo Jupitra »Optimusa Maximusa« (15) »Cloacu Maximu« (23), skupštinu »populusa« (27), »pontifexa maximusa« i »flamena dialisa« (30, 85), zbiivanja kod »Ponsa subliciusa« (44) ili u »lacusu Iuturnae« (47).

Ovo je isuviše loše, no ima još i goreg: imenice ženskog roda konsonantskih osnova treće deklinacije prevodilac sustavno tretira kao naše muškog roda, poput »spas« ili »glas«, te se tako, prema njemu, u Rimu »pietas morao čuvati i poštivati« (85), Rimljani su imali »pojam gravitasa, dostojanstva« (96), a čeznuli su »za salusom, spasenjem ili duhovnim zdravljem« (130). Začuđuje da uza sve to prevodilac ipak spominje »Felicitu, božicu sreće« (33, uz sliku), očito prema engl. Felicity, jer u njega bi inače i to morao biti Felicitas, gen. Felicitasa.

Posve je očito da uz ovakvo jezično barbarstvo naprijed spomenute dobre strane PEROWNEOVA prikaza blijede: umjesto da se uputi o rimskoj starini, pro-

sječan će se korisnik ovog sveska jednostavno onepismeniti, a stručnjak uistinu nema razloga da se za ono malo ugođe od dobra PEROWNEOVA sustava izlaganja trapi svime ostalim čemu malo prigovorili.

Egipatska mitologija V. IONS odlikuje se uzornim sustavom izlaganja. Davši solidan uvodni tekst koji pruža temeljne pristupne obavijesti o egipatskoj mitologiji, autorica je gradivo podijelila u tri velike tematske cjeline: mitovi o nastanku svijeta, pojedina božanstva, Ozirisov kult.

Dajući na prvom mjestu prema velikim kulturnim centrima njihova učenja o nastanku svijeta, pronašla je pravi put da ujedno prikaže i objasni raznolikost egipatskih iskaza o istoj mitološkoj temi, upozoravajući pritom dakako i na povijesne okolnosti koje su do toga dovele. Dojam što ga čitalac odavde crpi dragocjen je vodič u čitavu daljnjem izlaganju.

Podjednako je konstruktivan učinak drugog poglavlja, gdje su pojedina božanstva grupirana prema svojim »nadležnostima«, a svako je predstavljeno sažetkom odgovarajućih mitova, informacijom o kulturnim centrima i o povijesnom razvitku kulta i mita, podudarnošću i vezama s drugim božanstvima te ikonografijom. Jasno je da se odjeljci o pojedinim božanstvima uzajamno dopunjuju, ponešto se i ponavlja, uvijek tako da se učvršćuje stečeno znanje.

Posvetivši poseban odjeljak razvitku Ozirisova kulta autorica je opisala razvitak vjerovanja u zagrobni život, jednu od jezgrenih i izuzetno plodonosnih preokupacija egipatskog duhovnog života, i ujedno je na sretno odabranu primjeru predočila detaljnije kako se u drevnih Egipćana moglo isprepletati i razvijati tkivo jednog mitološkog i vjerskog ciklusa. Bilo je nužno da se tako obradi upravo ozirijanski ciklus, jer je to onaj segment egipatskih vjerovanja koji je s vremenom nekim svojim aspektima dosegao mediteransko značenje, a V. IONS je i na to primjereno upozorila.

Po svemu, ovo je najkvalitetniji svezak biblioteke jer je autorica pronašla ispravan omjer između znanstvene sistematizacije mitološkog znanja i izlaganja mitova, s majstorstvom i predanošću suvremenog poznavaoa.

Prevodilac, isti kao za *Rimsku mitologiju* S. PEROWNEA, ni ovdje nije izbje-gao svakovrsnim greškama, no srećom nije za njih imao toliko prilike kao u prethodnom svesku. Niz ih je posve očito napravio zato što ne poznaje gradivo.

Žare u koje su pohranjivali dijelove pokojnikove utrobe Egipćani nisu nazivali »Kanopuske žare«, a one se tako ni danas ne nazivaju. Po mjestu Kanopu zovemo ih kanopskim, ili, češće, jednostavno kanopama. Ta je korektura potrebna na str. 40, 63, 75, 80, 108, 113, 114, 116, 130—132, 134. Mendes nije osoba, već mjesto — te se ne može govoriti o »Mendesovu ovnu« (103, 124), već o ovnu iz Mendesa, mendeskom. Isto se tako ne može pisati o »Benbenovoj kući« (37, uz sliku), već o »kući Benbena«, jer je Benben sveti kamen, obelisk. Nut je božica koja danomice rađa sunce, te se ne može reći da se Auf-Ra dnevno »rađa iz Nuta« (41), već da ga je Nut dnevno rađala. Bog je Set, a vladarsko ime izvedeno od njegova glasi Seti. Prema tome, Ramzes II je Setijev sin i očekivao je zagovor Setija u bogova, a tako i stoji u originalnoj legendi za sliku na str. 54 (53). Poznati papirus »Knjige mrtvih« koji se čuva u British Museumu i iz kojega je preuzeto više ilustracija pripadao je muškarcu Aniju (inače pisaru), kako npr. i stoji uz slike na str. 38, 40, 43, 111, 132. Tim je nejasnije zašto u legendama uz slike na str. 133 i 135 stoji »Anijin papirus«. Božanstvo što će ga Ptolemej II Soter ustoličiti kao Serapisa nije nađeno u Sinopcu (122), već u Sinopi, građu na Crnom moru.

Za neke slične greške može se pretpostaviti i da su tiskarske: ne postoji »sveti čamac u kojem se Amon rodio među narodom« (31, uz sliku), već u kojem se v o z i o.

Neke prevodilačke nelogičnosti nisu nužno uzrokovane nepoznavanjem materije, no kako ovo nije jezična recenzija, spomenut ćemo samo neke koje smetaju da se ispravno shvate činjenice.

Egipćani nisu zamišljali da je Ra tele koje njegova majka »svakog jutra ponovo rađa i guta« (44). Nebeska krava gutala je svoje mlado, dakako, uvečer. Nebeski svod Nutina tijela Egipćani nisu »slikali na unutarnoj strani pokrova lijesa tako da bi se duša preminulog mogla spojiti s blagoslovljenim mrtvacem« (50). Duša preminulog trebala se spojiti s ostalim »blaženim dušama mrtvih«, po egipatskom vjerovanju zvijezdama na nebeskom svodu, Nutinu tijelu. Tko god pažljivo pogleda stelu na str. 82, vidjet će jasno da se radi o pokojnici, prema tome i pjevačici, a ne o »pjevaču« i »preminulome«. Besmislica je govoriti o »divljoj vrsti pripitomljene mačke« (101), pogotovu kad u originalu lijepo stoji da je fetiš iz kojeg se razvila božica Bastet bila »pripitomljena vrst divlje mačke«. Čitav odjeljak o odnosu božanskog faraona prema bogovima pretvorio se u čudnu zbrku: »... faraon je postao samo sin božji — iako je za obredne svrhe zadržao svoj tradicionalni položaj, ali kad su posjećivali njihova svetišta, vladali su se prema svim bogovima, izuzev Raa, kao njemu ravnima. On je bio njihov živi predstavnik na zemlji...« (117). Tko je tu kome što činio i bio, vidjelo bi se kad bi prijevod više uvažavao izvornik: »... faraon je postao samo sin božji — iako je za obredne svrhe zadržao svoj tradicionalni položaj i i a k o se, posjećujući hramove bogova, prema svima osim prema Rau vladao kao prema sebi jednakima. On je bio njihov...« Nije se smatralo, niti se moglo smatrati, da »Apis boravi u Ptahovoj duši« (122). Apis je utjelovljavao Ptahovu dušu. Nisu mogla biti dvadeset i četiri Apisa »počev od vladavine Ramzesa II. i prvoga Ptolemejevića« (122), jer ta dvojica nisu isto, niti su suvremenici. Toliko je Apisâ izbrojeno između njihovih dviju vladavina. Neki egiptolozi doista prihvaćaju mogućnost da je u korijenima mita o Ozirisu stvarna povijesna ličnost. No iz toga ne slijedi »U tom slučaju on« (Oziris, op. B. K.-M.) »bi na svoj božanstveni značaj prenio osobine boga plodnosti« (126), već »U tom slučaju, on (mit, op. B. K.-M.) bi bio prenio osobine djelitelja plodnosti na boga koji je ponio njegovo (Ozirisovo, op. B. K.-M.) ime«.

Što se tiče oblika koje su egipatska božanska i mjesna imena poprimila u ovom prijevodu, bilo bi poželjno više dosljednosti. Npr., zašto uz Izidu uporno stoji Nefris, a ne Neftida? (25, 36, 40, 50—52, 60, 66, 67, 85, 86, 103, 112, 116, 131—134) Zašto je riječ o bogu Tinisa i Sebnitosa istodobno dok se nešto događa blizu Abida (48)? Izvorni se egipatski nazivi u nas adaptiraju, poput grčkih i latinskih, te se ne zadržavaju niti dvostruki suglasnici niti ipsilon, a ako je već jasno da se suglasnička skupina kojom se u engleskoj adaptaciji izražava -š- u nas može i napisati kao -s-, zašto onda ne postupati jednako s grafijama za -č- i -dž-? Prema tome, ne bismo u našem tekstu smjeli zatjecati pticu Bennu (44, 48, 123, 125), niti božanstvo Hapy (103, 113), već jednostavno Benu i Hapi. Uz krunu pšent i kipiće šauabtije ili ušabtije i dr. očekivali bismo, primjerice, stup đed, oko uđat ili vadit i sl., čak i s oštrijim -dž-. S druge strane, tamo gdje se -h- u izgovoru egipatskih riječi ima čuti, prevodilac ga je katkad ispuštao (Sekmet mj. Sekhmet, Hator mj. Hathor, passim, osob. str. 80—84, 104), a katkad zadržavao (npr. Sekhmetau 85, Khenti-amentiu 84, Harmakhis 72, Khons 100—101 i dr.). Morao je to ujednačiti, a također pripaziti da iste termine uvijek jednako piše, a ne, npr., jedanput itifalički (7, uz sliku — a zašto ne itiphalički?), a drugi put itifaluski (108), ako već nije čitaoce htio uslužiti prijevodom.

Glasovna se vrijednost egipatskih pismena različito razrješuje. Mnoga se imena tradicionalno navode preobrazena grčki, pa i latinski — bez težnje da se adaptiraju prema korijenu, a pogotovu da se ide do izvorna, egipatskog oblika. Teško da bi itko u nas umjesto Ozirisa zahtijevao Osirida ili Usera. Imena poput Apep — Apop, Aten — Aton, Mont — Montu, Muternvia — Mutemveja prepoznatljiva

su i po sebi i po kontekstu te oko toga nije potrebno raspravljati. Ipak bismo u nas voljeli ime božice pravde i istine vidjeti kao Maat radije nego Majet (npr. 25, 28, 36, 37, 45, 63, 78, 88, 100, 104, 112—114, 124, 134—136), a božanstvo-sokola radije kao Hora negoli kao Horusa. Osobito bismo varijantu koja se štovala u Behdetu prije nazvali Horom Behdetskim negoli Horusom Behdetijem (str. 67—70 i dr.).

Kad se proširivala ilustrativna oprema sveska, uz sliku na str. 47 našeg izdanja našla se pogrešna legenda, ono što je opisano — lavoglava Tefnut — nije ni na jednoj slici u ovome svesku.

Uz ove najnužnije opaske, *Egipatska mitologija V.* IONS može se preporučiti kao prikladan mali priručnik, čak i u ovom izdanju.

Ista je autorica za ovu seriju napisala i *Indijsku mitologiju*. Premda je izlaganje sredila podjednako razložno kao u netom opisanu svesku o egipatskoj mitologiji i pokazala istu sposobnost da uravnoteži iznošenje podataka o mitologiji s prepričavanjem samih mitova, rezultat nije tako povoljan. U cijelosti mlađa, obilno tradirana i na koncu još aktivna indijska mitologija jednostavno se nije mogla zbiti u opseg predviđen za ovu biblioteku tako da tekst ostane popularne lakoće. Samo upozoravamo na to, a za stručnu bismo javnost priželjkivali ocjenu kojeg našeg indologa.

Preostaje još *Mitologija Bliskog istoka J. GRAYA*. Svezak se odnosi na Mezopotamiju i na prostor između Egipta, Mezopotamije i Male Azije. Kombinacija nije nelogična, jer mitološke baštine tih područja jesu isprepletene i međuzavisne — no svaka je za se i vrlo bogata. Budući da je Mezopotamiji pripalo manje od polovine sveska (57 strana), a Kanaanu i Izraelu podjednako od preostatka (38 i 37 strana), čitalac se unaprijed pita kakav je sustav odabira ili sažimanja omogućio da se sve to nađe unutar istih korica i u tom opsegu.

Na odgovor će dobrano pričekati. Tek posve pred kraj sveska J. GRAY se izjašnjava: pred čitaocem je bila »poredbena studija« (134), »studija o mitologiji« (141) s »triježnom i konstruktivnom« konačnom svrhom »razumjeti tradicionalni govor i slikovit način izražavanja mitologije drevnog Bliskog istoka... jer se na taj način razlike u teološkoj interpretaciji Kristove osobe i njegove misije svode na najmanju mjeru« (141). Zapravo je J. GRAY, poštujući zadano ograničenje u opsegu, odabrao govoriti o onome čime se inače bavi, o prepoznavanju bliskoistočnih mnogobožaćkih mitoloških vjerskih i kulturnih elemenata koji su utkani u Bibliju. Unutar toga je najviše želio povezati i usporediti jedan tematski krug, što lijepo pokazuje analogni raspored triju sadržajnih cjelina njegova sveska (Mezopotamija: Povijesni zemljopis, Religija, Mitovi, Kralj; Kanaan: Povijesni zemljopis, Religija, Mitovi, Kralj; Izrael: Mit i povijest u Starom zavjetu, Mit u poeziji Psalama i Proroka, Božje kraljevstvo, Kralj i Mesija). Jasno je da uz takav cilj GRAYEV izbor ide nauštrb svojstvenosti pojedinih mitologija i potpunosti prikaza o njima. Sve to ne bi bilo loše da je čitalac upozoren o čemu se radi i da naslov sveska ne obećava nešto posve drugo. GRAY posebno istražuje spomenike iz Ugarity (Ras Shamre) te u tekstu često iznosi svoje interpretacije i poziva se na osobno terensko iskustvo (npr. 69, 76, 77, 89, 98).

Stručnjaku su GRAYEVI podaci i njegove analize svakako interesantni. No on bi ih želio pratiti u znanstveno koncipiranom i opremljenom tekstu. Za obična radoznalog čitaoca, pa čak i upućnijeg ljubitelja, GRAYEV pokušaj da glavne dijakrone i sinkrone veze između mitologija obuhvaćanih područja iskaže smjesta čim mu se pruži prvi povod (i da im još doda egipatske, grčke i druge analogije), znači potpun gubitak jasnoće i preglednosti. Čak i kad ima na raspolaganju konzistentno mitološko građivo, književno uobličeno, GRAY ne pušta priču isteći da bi je komentirao. Sječka je usporednim citatima, podudarnostima, analogijama, asocijacijama (usp. Spjev o Gilgamešu 40—52, ugaritske kraljevske legende, 92—101). Čitalac bi morao biti unaprijed temeljito upućen o mitologijama koje su predmet

ovog sveska i o principima komparativne mitologije da uzmogne slijediti GRA-YEVO izlaganje. Ono ne podučava, već pretpostavlja dobrano predznanje i time mu je svrha u ovoj biblioteci — promašena.

Usto, od svih razmotrenih *Mitologija* ovu su najjače nagrdile sitne greške na granici tehnike i sadržaja, no uvijek na štetu čitaočeva znanja. Što ćemo, primjerice, kad je Enkiduu »bolje 'jedan dan i dva dana'« umjesto da toliko vremena »boluje«, (45); kad Biblos postane velika lutka drvene građe »s Babilona« umjesto s Libanona (65), kad Baal svoj kraljevski autoritet »hrani« protiv drugih božanstava, iako ga nešto niže na istoj strani (77) posve normalno od njih »brani«; kad se uspoređuje sadržaj »u prvoj kitici« sa sadržajem »u drugoj kitici« (101), a u kontekstu gdje se raspravlja o izrazu »Bog je s nama« te se i ponavlja odgovarajući je distih iz psalma otisnut kao »I nama je Jahve nad vojskama« (125). Ukratko, lektor i korektor ovog sveska su spavali, ako je prevodilac ovog puta i bio budan. To se može reći, iako Aman naziva Amanus, s pridjevom amanuski (passim).

Nekoliko grešaka ipak pripada prvom autoru, primjerice kad spominje »Izidinu potragu za Horusom« umjesto za Ozirisom (24), ili kad objašnjava da »tell« znači ruševne ostatke (65, uz sliku). Tel je postao stručni termin za uzvisinu koja nastane nizanjem naseobinskih slojeva na istom mjestu, no izvorno je to naprosto arapska riječ za brežuljak.

Ukratko, tekst ovog sveska naše biblioteke po mnogočemu je zanimljiv, ali ne i osobito koristan.

Time ujedno zaključujemo i prikaz triju kolâ biblioteke »Svjetski mitovi i legende«. Od devet tekstova ozbiljno smo mogli preporučiti jedan jedini, i to više zbog izvorna oblika nego li zbog oblika kakav je poprimio u nas. Dva su teksta izrazito nepreporučljiva, ostali su prihvatljivi u različitu stupnju i iz različitih razloga. Uz takvu procjenu tekstova, dobre osobine biblioteke što smo ih naprijed spomenuli (konceptija, oprema) više nisu dostatno opravdanje što se pojavila na našem tržištu, i to u doba oskudice kad nedostaju sredstva da se prevedu i prelistaju mnogo ozbiljnije i korisnošću poželjnije edicije iz svjetske ponude. Odlučujući se ipak za takvu biblioteku, izdavač se barem morao potruditi da joj njegova vlastita ekipa ne snizi vrijednosnu razinu u našem izdanju. Promašio je i izborom i izvedbom, no edicija je rasprodana. Nažalost valja reći, s obzirom na sve neispravnosti koje se njome šire. *Mitologija* je sadržaj koji se uvijek dobro prodaje. Pa kad je već tako, bi li uistinu bilo teško ponuditi pravu kvalitetu uz konzultacije i suradnju sa stručnjacima?

Bruna Kuntić-Makvić

»ZAKONIK KANONSKOG PRAVA PROGLAŠEN VLAŠĆU PAPE IVANA PAVLA II.«, *Glas koncila, Zagreb 1988.*

Pravno reguliranje odnosa u jednoj vrlo specifičnoj zajednici — uvijek je zanimljiva stvar, naročito u ova doba burnoga previranja općenito i u pravnoj oblasti našega društva napose. Zbog toga nije naodmet čitateljsku javnost upozoriti na jednu ediciju ne baš svakidašnjega sadržaja. Ta je knjiga, naravno, na prvi pogled, zanimljiva samo pravnicima, a i to samo onima vrlo uske specijalnosti; ali, to je djelo kojim se regulira životni put jedne od najstarijih zajednica na svijetu pa može privući i historičare, ali i znatno šire zanimanje naše javnosti.

Radi se o vrlo opsežnom djelu; na njegovoj se izradi, ali i na hrvatskom prijevodu, radilo dugo vremena. Knjiga nosi pomalo neobičan naslov: »Zakonik kanonskog prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.« (»Codex iuris canonici auc-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 50 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH